

OBAVEŠTAJNE STRUKTURE TERORISTIČKIH I KRIMINALNIH ORGANIZACIJA

* Saša Mijalković

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Težnja terorističkih i kriminalnih organizacija ka što većoj efikasnosti u realizovanju zločinačkih namera, ali i ka što većoj zaštićenosti od organa gonjenja i sankcija krivičnog prava, podstakla ih je da u okviru svojih struktura razviju izvesne „informativno-zaštitne komponente“. One neretko imaju brojna organizaciona obeležja tradicionalnih obaveštajnih službi, dok njihove aktivnosti u velikoj meri podsećaju na klasičnu obaveštajnu, bezbednosnu i subverzivnu delatnost obaveštajnih i bezbednosnih službi. Rečju, ilegalne organizacije počele su da koriste organizacione i metodске principe i postupke svojih najozbiljnijih protivnika – obaveštajnih službi. Tako je obaveštajni fenomen primetan i kod terorističkih i kod kriminalnih organizacija, uz izvesne razlike i specifičnosti koje proističu iz ideologije, motiva, veličine, materijalno-tehničke opremljenosti i raznih vidova podrške njihovom delovanju.

Ključne reči: bezbednost, terorizam, terorističke organizacije i grupe, organizovani kriminal, kriminalne organizacije i grupe, obaveštajna aktivnost, obaveštajna služba.

1. Uvod

Nastojeci da što efikasnije ostvare svoje namere, i uz to vešto „izbegnu pravdu“, terorističke i kriminalne organizacije¹ su u okviru svojih struktura razvile organizacione komponente koje imaju izvesne atribute i obeležja tradicionalnih obaveštajnih službi, pri čemu njihove aktivnosti u velikoj meri podsećaju na klasičnu obaveštajnu delatnost u širem smislu. S tim u vezi, definisanje obaveštajnog fenomena je prethodno pitanje u elaboraciji predmeta ovog rada.

Centralne kategorije obaveštajnog fenomena su obaveštajna aktivnost, obaveštajna služba i bezbednosno-obaveštajni sistem.

* E-mail: sasa.mijalkovic@kpa.edu.rs

¹ Podrazumeva se da je svaka teroristička grupa i organizacija ujedno i kriminalna, jer je i terorizam jedan od vidova (političkog) kriminala. Međutim, ovde se sintagme kriminalna organizacija i kriminalna grupa pominju u smislu nosilaca organizovanog (imovinskog) kriminala što se, naravno, razlikuje od terorističkih grupa i organizacija – nosilaca terorizma.

Obaveštajna aktivnost (u širem smislu) je najširi pojam koji obuhvata ukupnu delatnost obaveštajnih institucija obaveštajne, subverzivne i bezbednosne prirode. Svrha *obaveštajne aktivnosti obaveštajne službe (u užem smislu)* je dolaženje do specifičnih poverljivih informacija, koje su od značaja za očuvanje postojećeg poretka vlasti ili za njegovu zaštitu, odnosno za realizaciju ostalih strateških interesa države ili drugog odgovarajućeg entiteta (Milošević, 2001: 6–8).

Subverzivna delatnost (lat. *subversio* – razaranje, rušenje, prevrat) je skup delatnosti kojima se podriva (destabilizuje) država i dovodi do promene njenog ustrojstva, odnosno društveno-političkog i ustavnog poretka, ili bar vlade. Subverzivne delatnosti obaveštajnih službi se često oslanjaju na odane grupe unutar zemlje koja se napada, pomoću kojih se predstavljaju kao unutrašnje, a ne spoljašnje. Subverzanti se isključivo ravnaju prema interesima stranog nalogodavca, što su neretko strane obaveštajne službe (Mijalković, 2009a: 260–271). Praksa subverzivnog dejstva obaveštajnih službi je veoma razvijena i raznovrsna, od destruktivnog psihološko-propagandnog delovanja, preko vršenja otmica, atentata, diverzija, terorističkih akata i subverzivne špijunaže, do izazivanja i upravljanja krizama, podrške političkoj opoziciji u neprijateljskim zemljama, svrgavanja neposlušnih režima nasilnim prevratima, izazivanja vojne intervencije i ekonomskog pokoravanja čitavih nacija (Milašinović, 1981; Milašinović, 1984; Stajić, 2003: 57).

Najzad, *bezbednosna delatnost* je skup aktivnosti i mera koje su usmerene ka sprečavanju i suzbijanju: obaveštajne i subverzivne delatnosti stranih obaveštajnih službi (*kontraobaveštajna služba, posebno služba za kontrašpijunažu*); ugrožavajuće delatnosti čiji su nosioci unutrašnji ekstremisti i pripadnici ekstremne političke emigracije (*služba za zaštitu ustavnog poretka*); unutrašnjeg i međunarodnog terorizma (*protiteroristička obaveštajna služba*); ugrožavanja nosilaca najviših državnih funkcija (*služba obezbeđenja ličnosti i objekata*) i najtežih oblika privrednog, finansijskog i organizovanog imovinskog kriminaliteta (*finansijsko-obaveštajna služba, služba za suzbijanje organizovanog kriminala, služba za suzbijanje visokotehnološkog kriminala, služba za suzbijanje ratnih zločina, služba za suzbijanje korupcije* itd.).

Obaveštajna služba je specijalizovana organizacija državnog aparata koja, specifičnim metodima i sredstvima, sprovodi obaveštajne, bezbednosne, subverzivne i druge aktivnosti, s ciljem zaštite unutrašnje i spoljne bezbednosti i realizacije strateških ciljeva sopstvene države, kao i zaštite interesa same službe. U užem smislu, reč je o informativnoj službi, nadležnoj za prikupljanje obaveštajnih informacija i podataka. U širem smislu, podrazumeva i *službu bezbednosti*, tj. specijalizovanu instituciju državne uprave koja sprovodi pomenute vidove bezbednosne delatnosti (Milošević, 2001: 23).

Najzad, *bezbednosno-obaveštajni sistem* je propisima definisan delokrug nadležnosti i međusobnih prava svih obaveštajnih i bezbednosnih službi i drugih ustanova države koje su angažovane da prikupljaju, procenjuju i distribuiraju obaveštajne podatke, kao i da izvršavaju druge zahteve koji im se stave u nadležnost (Đorđević, 1987: 33).

U gotovo istom smislu, obaveštajni fenomen je primetan i kod terorističkih i kriminalnih organizacija: njihovi specijalizovani ogranci organizovani su poput obaveštajnih službi i sprovode obaveštajne, bezbednosne i subverzivne aktivnosti, primenjujući brojne metode obaveštajnih službi.

Rečju, brojne terorističke i kriminalne organizacije u svojim redovima imaju obaveštajne komponente, tzv. pseudo-obaveštajne službe. Od obaveštajnih službi država razlikuju se po tome što, štiteći interese terorističkih i kriminalnih organizacija, deluju protiv ustavnog poretka. Za razliku od njih, obaveštajne službe država su legalne organizacije, institucionalizovane su i nastoje da spreče i suzbiju politički i ekstremistički motivisane oblike kriminala protiv društva i države. Istovremeno, evidentna je i razlika između obaveštajnih komponenti terorističkih i kriminalnih organizacija.

2. Obaveštajni elementi terorističkih organizacija

2.1. Pojam i struktura terorističkih grupacija

Struktura i masovnost terorističkih grupacija zavise, pre svega, od njihove veličine, ciljeva i dominantne terorističke taktike. Poznati su slučajevi terorista pojedinaca i parova, preko grupa od nekoliko članova, do organizacija koje po broju, strukturi, formaciji, naoružanju, taktici delovanja, obeležjima i odnosima sa subjektima iz drugih država imaju sva obeležja vojske.

Generalno, terorističke grupe su grupe terorista koji su povezani radi zajedničkog terorističkog delovanja. Terorističke organizacije su veće, hijerarhijski organizovane grupe, složenije strukture i izraženijih mehanizama upravljanja organizacijom, koje su kontinuirano finansirane i izvode složenije oblike terorističkih akcija.

Načelno, terorističke grupacije mogu da se podele: prema stepenu organizovanosti na proste (neorganizovane) grupe, organizovane grupe i terorističke organizacije; po karakteru ciljeva na političke, nacional-separatističke, nacionalističke, religiozne i kriminalne (klasični kriminal koji pribegava terorističkim metodama); prema karakteru delovanja na tajne, organizovane po vojnim principima i visokosofisticirane; prema području delovanja na regionalne, međuregionalne i međunarodne itd (Koršunova, 2003: 142–149; Kaplan, 2008).

U odnosu na pol i rod, teroristi mogu da budu *muškarci*, *žene* i *deca*. Muškarci su najčešći teroristi. Sve je više *žena samoubica* među muslimanskim teroristima, ali i dece (10–15 godina), naročito u redovima palestinskih terorista (Ness, 2008).

Strukturu terorističkih organizacija čine rukovodeća tela (viša i niža) i ogranci ili jedinice (osnovne, najbrojnije celine). Ona je lančana sa jasno definisanim odnosima između viših i nižih delova organizacije. Po pravilu, odnosi među njima se zasnivaju na strogom centralizmu i apsolutnoj podređenosti nižih elemenata organizacije rukovodećim telima. U najvišem rukovodećem telu terorističke organizacije nalazi se i lice koje koordinira „obaveštajnim i bezbednosnim radom“ pripadnika organizacije. On je najčešće neka vrsta savetnika rukovodiocu terorističke organizacije. Neretko mu je podređen tim ili grupa „pseudoanalitičara“ koji obrađuju prikupljene informacije, planiraju i programiraju izvođenje terorističkih akcija.

I pored mnogobrojnih modaliteta, struktura gotovo svih ilegalnih organizacija zasnovana je na tri osnovna modela: sistem trojki (petorki); sistem ćelija (ogranaka) i sistem kolona (Milošević, 2005: 27–30).

Sistem trojki (petorki) podrazumeva da sve elemente ilegalne organizacije sačinjavaju grupe od 3–5 ljudi. To se odnosi ne samo na najniže nego i na najviše nivoe organizacije,

tj. na više organe i rukovodeća tela. Naime, svaki član organizacije ima zadatak da organizuje po jednu trojku (petorku). U svakoj osnovnoj jedinici (trojci ili petorci) postoji samo jedan član koji je upoznat sa jednim od članova organizaciono više trojke (petorke). Članovi više grupe znaju za njima podređene članove, ali su prema višim (rukovodećim) organizacionim jedinicama u istom odnosu kao i osnovna trojka (petorka) prema njima. To obezbeđuje da eventualno uhapšeni član može da oda samo još dva (četiri) člana organizacije. Za takav način organizacije je karakteristično i to da članovi jedne trojke (petorke) ne moraju da budu povezani na teritorijalnom principu. Prema tome, taj vid ilegalnog organizovanja identičan je organizovanju rezidenture obaveštajnih službi. Istovremeno, gotovo svaki od pripadnika grupe istovremeno se bavi i „obaveštajnim“ i „bezbednosnim“ radom.

Sistem ćelija (ogranaka) je princip ilegalnog organizovanja u kome broj članova osnovne jedinice (ćelije ili ogranka) nije ograničen. Ćelije (ogranci) se praktično formiraju na teritorijalnom principu, budući da su članovi povezani teritorijom na kojoj žive ili rade (ista ulica, selo, fabrika, ustanova, fakultet). Pripadnici jedne ćelije (ogranka) se međusobno poznaju, ali ne znaju ko od njih ima vezu sa višim rukovodstvom. Podrazumeva se da je to samo rukovodilac ćelije (ogranka). S obzirom na to da je taj sistem organizovanja teritorijalnog karaktera, tj. da se određena ćelija (ogranak) formira na ograničenom prostoru, može se zaključiti da ovaj tip ilegalne organizacije faktički predstavlja skup ilegalnih grupa koje povezuje zajedničko rukovodstvo. Kod njega se i slivaju sva obaveštajna saznanja do kojih su došle potčinjene grupe, koja on prosleđuje rukovodstvu terorističke organizacije.²

Grupe ćelija formiraju *stub*, kao poluautonomni konglomerat ćelija, sa raznolikim specijalnostima i jednom komandnom strukturom. Primarna funkcija stuba je teroristička podrška, pošto se njegovi sastavni delovi mogu organizovati tako da pružaju podršku terorističkim operacijama ćelija. U okviru komandne strukture nalazi se i grupa za obaveštajno-bezbednosnu podršku ćelija i stuba (Šikman, 2006: 99).

Sistem kolona je najkonspirativniji vid ilegalnih organizacija. U suštini, to je skup ilegalnih organizacija koje objedinjava zajedničko rukovodstvo. Ilegalne organizacije – članice (kolone) mogu da budu organizovane po sistemu trojki ili ćelija. One su međusobno potpuno nezavisne, a njihovo članstvo se ne poznaje. Vezu sa zajedničkim rukovodstvom imaju samo rukovodioci kolona, što obezbeđuje najviši nivo konspiracije. Naime, ukoliko bi jedna kolona bila „provaljena“ i u potpunosti uništena, ostale kolone mogu nesmetano da nastave da rade.³

Na višem nivou organizovanja ilegalnih, pre svega terorističkih grupa, primetno je više strukturnih modela. Generalno, veće terorističke organizacije ustrojene na vojnim principima imaju tzv. *birokratski tip organizacije* sa vrhovnim, srednjim i nadzornim nivoom rukovođenja, kao i neposrednim izvršiocima (npr., OVK). U svom sastavu imaju (general)štabove, komande, biroa, bordove, komitete i izvesna politička tela. Pri

² Sistem ćelija je vid organizovanja specifičan za terorističku organizaciju Al Qaeda.

³ Na tom principu su, na primer, bile organizovane Crvene brigade u Italiji (Milanska kolona, Torinska kolona i dr.), a na sličnim osnovama je funkcionisalo i ilegalno krilo „Pokreta za albansku socijalističku republiku u Jugoslaviji“ od osnivanja februara 1982. godine do jednogovremenog presecanja svih dostupnih aktivnosti te organizacije tokom novembra 1985. godine.

svakom od njih nalazi se telo, a pri nižim jedinicama pojedinci (tzv. *oficiri*) nadležni za obaveštajni i bezbednosni rad.

Sledeći je tzv. tip *hijerarhijske piramide* (npr., IRA). Načelno ga čini nivo tvrdokornog vođstva (vrh piramide), aktivnog kadra, aktivnih sledbenika (pripadnici iste ideologije koji ne čine akte nasilja, već pomažu finansijski, u opremi, ustupanjem skrovišta), pasivnih sledbenika (naklonjeni teroristima, pružaju finansijsku i logističku podršku) i stanovništva (širenje ideologije i propagande, vršenje političkog pritiska na vlast, izvor budućih regruta – dno piramide). Gotovo svi oni se bave i obaveštajnim radom, s tim što je nivo organizovanosti veći što je veći i nivo piramide.

Mnoge, a pre svega, globalne terorističke organizacije, imaju tzv. *circularni (celularni) sistem organizovanja* (npr., *Al Qaeda*) (Bošković i Mijalković, 2008: 92–93; *Terrorists Organizations – Interdicting Terrorists Organizations*). U centru organizacije je vođstvo, oko kojeg je koncentrisano više trojki i petorki, odnosno ćelija. Od njega kreću sve linije rukovođenja, zbog čega ima uticaj i neposrednu kontrolu nad operativnim delovima organizacije. U centralnom telu organizacije je i „obaveštajno-analitički centar“. Ovakva struktura poboljšava operativnu efikasnost i taktičku fleksibilnost organizacije. Vođstvo je aktivno umešano u sve aktivnosti organizacije, što jača unutrašnju lojalnost. Povećan je i stepen anonimnosti, jer se unutrašnja komunikacija najčešće odvija preko vođstva. Ovakva struktura omogućava laku teritorijalnu podelu poslova i specijalizaciju u preduzimanju terorističkih akcija. Istovremeno, gotovo svaki „operativac“ terorističke organizacije sprovodi i izvesne obaveštajne i bezbednosne mere.

Najzad, čak i mnogi pojedinci, koji nisu pripadnici nikakvih terorističkih organizacija ni grupa, „obaveštajno se pripremaju“ pre izvođenja terorističkog akta, kako bi ga što efikasnije izveli. Podatke pribavljaju iz raznih izvora, a pre svega iz javnih (TV, novine, stručna literatura, Internet).

2.2. Obaveštajno-bezbednosna delatnost terorističkih organizacija

Iako nema attribute institucionalizovanosti, *obaveštajno-bezbednosna komponenta terorističkih organizacija* primenjuje slične metode kao i obaveštajna i bezbednosna služba. Razlozi njenog postojanja i delovanja su pružanje maksimalne „informacione i akcione logistike“ specijalizovanim izvršiocima terorističkih akata, odnosno bezbednosna zaštita terorističke organizacije od „provaljivanja“, presecanja terorističkih aktivnosti i od hapšenja njenih pripadnika.

Struktura i obim razvijenosti obaveštajno-bezbednosnih komponenti zavise od tipa i strukture terorističkih grupacija: kod terorističkih organizacija sa vojnom strukturom izraženije je vojnoobaveštajno (štabno) organizovanje; kod tradicionalnih (manjih) terorističkih grupa zastupljeniji je model klasičnog obaveštajnog organizovanja (tzv. odeljenje, biro i sl.); kod grupa sa ambicijama primene tzv. kiber-terorizma ili terorizma upotrebom oružja za masovno uništavanje primetne su odlike naučno-tehnološke obaveštajne službe itd. U manjim grupama, gotovo svi članovi (na neki način) vrše obaveštajno-bezbednosnu funkciju; kod većih grupa i organizacija primetna je „specijalizacija“ za ove aktivnosti.

Obaveštajno-bezbednosne komponente terorističkih organizacija sprovode obaveštajne, bezbednosne i subverzivne aktivnosti. S tim u vezi, obaveštajna komponenta terorističke organizacije ima zadatke: kreiranja i inoviranja ideologije terorističke organizacije, održavanja veze sa zvaničnim političkim krilom (legalnim političkim strankama) terorističke organizacije, identifikovanja i održavanja veze sa (potencijalnim) finansijerima, kontaktiranje sa predstavnicima država-sponzora terorizma, realizovanja finansijskih transakcija, regrutovanja budućih pripadnika terorističke organizacije, obaveštajnih prodora u redove snaga bezbednosti i pridobijanja istomišljenika među pripadnicima sistema bezbednosti i građanima, pribavljanja podataka o „atraktivnim žrtvama“ (u slučaju tzv. selektivnog terorizma – o njihovom identitetu, članovima porodica, mestu stanovanja i zaposlenja, kretanju itd.), procena efekata (prognoze budućih i analize izvršenih) terorističkih akata u domaćoj i međunarodnoj javnosti, davanja saopštenja za medije, planiranja terorističkih akata, saradnje sa drugim sličnim organizacijama (terorističkim ili organizovanim kriminalnim grupama) itd.

U svom obaveštajnom radu, terorističke organizacije oslanjaju se na ideološke istomišljenike, pre svega iz etničke i verske zajednice kojima i sami pripadaju. To su građani, izbeglice, azilanti, emigranti, uspešni privrednici, javne ličnosti, službenici sektora bezbednosti, kriminalne grupe itd.

Prikupljene informacije se obrađuju kroz izvesni obaveštajni ciklus koji, doduše, ima znatno skromniju analitičko-informacionu logistiku nego kod obaveštajnih službi (Bajagić, 2004: 34–40).

Slično tome, bezbednosne strukture terorističkih organizacija sprovode aktivnosti: zaštite finansijskih transakcija i finansijera terorista od „provaljivanja“, „pranja novca“ namenjenog terorističkim grupama, kontraobaveštajne zaštite aktivnih pripadnika i „provere“ budućih aktivista terorističke organizacije, krijumčarenja plaćenika i ideoloških istomišljenika iz drugih država, sticanja saznanja o planiranim protivterorističkim aktivnostima nacionalnog sistema bezbednosti, analize medijskih sadržaja o terorizmu, kontraobaveštajne zaštite komunikacija (šifre, lozinke, javke), posredovanja pri nabavljanju oružja, minsko-eksplozivnih sredstava i prateće opreme, obezbeđivanja falsifikovanih dokumenata, realizacije operacija krijumčarenja terorista u druge zemlje ili iz drugih zemalja, otkrivanje aktivnih i potencijalnih „krtica“ u sopstvenim redovima, kontaktiranje i korumpiranje doušnika iz redova policijskih i vojnih snaga itd.

Najzad, obaveštajno-bezbednosne komponente terorističkih organizacija primenjuju i niz subverzivnih aktivnosti, kako prema državi-meti napada i međunarodnim organizacijama, tako i prema javnosti. U tom smislu, praksu terorističkih organizacija odlikuje i destruktivna propaganda i psihološki rat (zloupotreba istorije, patriotizma, religije i politike), ucene, otmice, prinude, izazivanje opšte opasnosti, atentati, ubistva, paljevine, visokotehnoški kriminal itd. (v. Savić, 2007: 151–157).

U svojim aktivnostima, bezbednosno-obaveštajne komponente terorističkih organizacija koriste gotovo sve metode obaveštajnih službi, od neposrednog opserviranja i saradničkog (agenturnog) metoda, preko metoda pseudoisledivanja (ispitivanje otetih,

zarobljenih i zatočenih lica uz fizičko i psihičko nasilje) i saradnje sa sličnim grupama, do najsavremenijih i najsuptilnijih metoda (tehnički metod: zloupotreba savremenih naučnih i tehnoloških – hemijskih, mehaničkih, informacionih dostignuća).

Mnoge terorističke organizacije tesno saraduju sa obaveštajnim službama stranih država-sponzora terorista, koji ih izdašno pomažu, a neretko i osnivaju. Na primer, Al Kaida, koju je svojevremeno osnovala američka obaveštajna zajednica, ima izuzetno razvijenu (globalnu) obaveštajno-bezbednosnu strukturu i agenturnu mrežu. Ima podršku od pojedinaca i društvenih grupa širom sveta, naročito u arapskim i islamskim zemljama, ali i u zemljama „globalnog kapitalističkog zapada“.⁴

Ovakva pojava nije nepoznata teoriji obaveštajnog rada i teoriji bezbednosnih nauka. Naime, reč je o tzv. „terorizmu pod pokroviteljstvom države“ (*state-sponsored terrorism*) gde država ili ilegalna organizacija učestvuju u izvođenju terorističkih akcija u korist države. Ovde je država naručilac, ali ne i neophodan aktivni učesnik u terorističkim aktima (Combs, 1997: 85–86). U tom obliku, terorizam je u funkciji sukoba niskog intenziteta i predstavlja vid „državne spoljne ili unutrašnje politike“ (Martin, 2006: 110–111). Znači, određene države podstiču i pomažu teroriste u realizaciji njihovih namera, odnosno iniciraju i naručuju terorističke akte, te preko pripadnika svojih vojnih i tajnih službi u njima neposredno učestvuju. Najčešće je reč o „tzv. ideološkoj, finansijskoj, vojnoj (obuka i naoružavanje) i operativnoj (obezbeđivanje falsifikovanih isprava i dokumenata, specijalnog oružja, sigurnih utočišta) podršci, iniciranju terorističkih napada i direktnom učestvovanju u terorističkim akcijama“ (Martin, 2006: 125).

Obaveštajni elementi terorističkih organizacija veoma su slični ili se umnogome oslanjaju na obaveštajne elemente političkih partija i pokreta i emigrantskih organizacija. Iz njih izrastaju i obaveštajne strukture novih država koje su nastale terorizmom i secesionizmom. Na primer, albanske terorističke organizacije na Kosovu i Metohiji i na jugu Srbije su od svog osnivanja imale obaveštajne elemente. Njih su kontinuirano podržavale pojedine strane obaveštajne službe, obaveštajne komponente pojedinih albanskih političkih partija i obaveštajne komponente albanske neprijateljske emigracije. Nakon potpisivanja Kumanovskog sporazuma, uspostavljanja međunarodnog starateljstva nad Kosmetom, a naročito nakon nelegalnog samoproklamovanja Republike Kosovo, pojedinci iz redova obaveštajnih komponenti albanskog terorističkog pokreta aktivirani su u tzv. *Kosovskom zaštitnom korpusu (KZK)*, *Kosovskoj nacionalnoj informativnoj službi (KŠIK)* poznatijoj kao tajnoj kosovskoj obaveštajnoj službi, *Kosovskoj policijskoj službi (KPS)*, *Multietničkoj policiji (MEP)* koja deluje na područjima Opština Preševo, Bujanovac i Medveđa, a kasnije i tzv. *Kosovskim snagama bezbednosti (KSB)*. To je Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije više puta dokazalo rasvetljavajući krivična dela u vezi sa terorizmom (Mijalković i Đinović, 2008).

Uz to, albanske terorističke organizacije Oslobođilačka vojska Kosova (OVK), Oslobođilačka nacionalna armija (ONA), Oslobođilačka vojska istočnog Kosova (OVIK), Oslobođilačka vojska Preševa, Bujanovca i Medveđe (OVPMB), Oslobođilačka vojska

⁴ Zbog navodnog sponzorisavanja, pružanja podrške i utočišta „operativcima“ Al Kaide, SAD je poveo tzv. globalni rat protiv terorizma i izvršio oružanu agresiju na Avganistan i Irak.

Plava i Gusinja (OVPG) i Albanska nacionalna armija (ANA) pored tzv. vojno-obaveštajne, imaju i političku strukturu. Ona je koncentrisana u izvesnim legalno i ilegalno osnovanim političkim partijama (prvenstveno sa teritorija Kosova i Metohije i Albanije), a pre svega u *Revolucionarnoj partiji Albanaca (RPA)*, *Nacionalnom komitetu za odbranu i oslobođenje albanskih teritorija (NKOOAT)*, *Frontu za nacionalno ujedinjenje Albanaca (FNUA)*, *Nacionalnom pokretu Kosova (NPK)*, *Demokratskoj partiji Kosova (DPK)*, kao i u partijama sa juga Srbije: *Partiji za demokratski progres (PDP)*, *Demokratskoj partiji Albanaca (DPA)* i *Demokratskoj uniji za dolinu (DUD)*. U tom smislu, obaveštajne komponente terorističkih organizacija tesno saraduju, pa se čak i podudaraju se obaveštajnim komponentama političkih partija (Mijalković i Đinović, 2008).

3. Obaveštajni elementi kriminalnih organizacija

3.1. Pojam i struktura kriminalnih grupacija

„Organizovana kriminalna grupacija ili kriminalna organizacija je tajno udruženje više lica, koja ispunjava potrebne uslove utvrđene pisanim ili nepisanim pravilima kojima se uređuje funkcionisanje organizacije i pristaje na strogo poštovanje tih uslova, koja je osnovana radi profesionalnog i po pravilu planskog vršenja krivičnih dela, i to tako da organizacija bude trajnog karaktera, a s ciljem kontinuiranog sticanja imovinske koristi ili moći, te ostvarenja monopola na određenom području (zbog čega je sklona uništenju konkurencije); zasnovana na hijerarhijskim principima i uz strogu disciplinu svojih članova, po pravilu i na principima specijalizacije i podele rada u vršenju kriminalnih aktivnosti, mada je organizacija, po pravilu, istovremeno uključena i u određene legalne aktivnosti (u okviru čega takođe postoji specijalizacija i podela rada u okviru njenog članstva); ona je pored toga, načelno neideološkog karaktera, s tim da praktikuje raznovrsne vidove nasilja, te naglašeno ispoljava spremnost da ga upotrebi kako u odnosu na spoljno okruženje, tako i prema članovima koji prekrše njena pravila (sopstveni sistem sankcionisanja), a posebno nastoji da koruptivnim metodama ostvari direktan ili indirektan uticaj na organe državne vlasti, radi omogućavanja ili olakšavanja sopstvenog delovanja i širenja neposrednog ili posrednog uticaja.“ (Škulić, 2003: 46).

Reč je o trajnom kriminalnom poduhvatu koji se racionalno obavlja radi profita od nelegalnih aktivnosti, a njegovo trajno postojanje održava se korišćenjem sile, pretnjama, kontrolom monopola i/ili korumpiranjem javnih službenika. Dakle, primarni elementi organizovanog kriminala su: postojanje trajne kriminalne organizacije; racionalno kriminalno delovanje; sticanje profita kao krajnji cilj kriminalnog delovanja i korišćenje sile ili pretnji i pribegavanje korupciji radi realizovanja ciljeva i očuvanja imuniteta od primene prava (Albanese, 2000: 413).

Evolutivni procesi u strukturi kriminalnih organizacija rezultat su potreba prilagođavanja kriminalnih organizacija za delovanje u savremenom okruženju, u globalnim okvirima. Stoga se u evidentni različiti tipovi kriminalnog organizovanja (Milošević, 2003).

Tradicionalno organizovanje mafijaškog tipa ima piramidalno ustrojstvo. Na vrhu piramide je gazda, čiji je autoritet apsolutan i on donosi strateške odluke o delovanju kriminalne organizacije. Savetnik ima ulogu da svojim iskustvom i znanjem pomogne gazdi u donošenju odluka. Obično je reč o starijem članu organizacije koji nije direktno

uključen u kriminalne aktivnosti. Zamenik je spona između gazde i ostatka članova kriminalne organizacije i preko njega idu sve informacije po vertikalnoj liniji rukovođenja organizacijom. On i savetnik čine „centar“ u koji se slivaju sve informacije, koje oni u vidu smislenih obaveštenja serviraju gazdi. Gazda i zamenik imaju monopol u donošenju odluka koje se odnose na delovanje i aktivnosti kriminalne organizacije. Nivo kapetana i poručnika je operativni nivo koji je zadužen za upravljanje aktivnostima kriminalne organizacije po teritorijalnom ili funkcionalnom principu. Oni su rukovodioci „obaveštajnih punktova“ iz kojih se informacije prosleđuju ka savetniku ili zameniku. Vojnici su neposredni izvršioци kriminalnih aktivnosti koje im nalože po vertikalnom lancu upravljanja kriminalnom organizacijom (Ignjatović, 1998: 43–59).

*Standardna hijerarhija*⁵ je najčešće identifikovani oblik organizovanih kriminalnih grupa u Evropi. Karakteriše je jedan vođa, jasno definisana hijerarhija i podela zadataka, sistem striktno interne discipline i kodeks ponašanja. Standardna veličina ovakvog tipa kriminalnog organizovanja je od deset do pedeset članova. Sklonost ka korupciji s ciljem olakšavanja primarnih aktivnosti grupe veoma je izražena. Obaveštajni elementi ovakvog tipa kriminalnog organizovanja identični su kao kod „mafijaške piramide“, čijom je modifikacijom upravo i nastala.⁶

Regionalna hijerarhija je tip kriminalnog organizovanja sa relativno striktnim linijama komandovanja iz jednog centra, i izvesnom dozom autonomije regionalnih organizacija koje su pod kontrolom grupe. Struktura kontrole u centru često se kopira na regionalnom nivou. Stepene interne discipline je velik. Ovakve grupe generalno imaju veliki broj članova i saradnika, a neretko i jak socijalni ili etnički identitet. Grupe se lako angažuju u višestrukim aktivnostima, u čijoj realizaciji nasilje ima ključnu ulogu. Obaveštajni element ovakvog tipa kriminalnog organizovanja prisutan je u centru, a ređe i u regionalnim organizacijama, gde ovu ulogu najčešće vrši vođa organizacije, njegov zamenik ili savetnik.⁷

Grupna hijerarhija je udruženje više organizovanih kriminalnih grupa sa standardnim tipom hijerarhije. Uređenje grupe varira od fleksibilne strukture tipa „kišobran“, do postojanja nekog strožeg kontrolnog tela. Na čelu svake grupne hijerarhije nalazi se neko upravljačko ili nadzorno telo. U njemu je i sedište obaveštajnog elementa „kriminalne kooperacije“, s tim što svaka grupa-članica udruženja imaju svoju „bezbednosno-obaveštajnu“ komponentu.⁸

Jezgrovitu hijerarhiju obično čini ograničeni broj ljudi koji obrazuju jednu relativno čvrstu i strukturiranu grupu za sprovođenje kriminalnih operacija. Oko te grupe, koja čini jezgro (do dvadeset ljudi), postoji veliki broj pridruženih članova ili jedna labava mreža koja se koristi s vremena na vreme, u zavisnosti od konkretne kriminalne aktivnosti. Članstvo ovakvih grupa je relativno slobodno i fluidno: neprestano se crpu

⁵ Sledećih pet tipova kriminalnog organizovanja prikazana je na osnovu rezultata istraživanja: *Assesing Transnational Organized Crime: Results of A Pilot Survey of 40 Selected Transnational Organized criminal groups in 16 Countries (2002)*.

⁶ Predstavnicima kriminalnih grupa ovakvog tipa su kineske i istočnoevropske grupe iz Rusije, Bugarske, Litvanije i Ukrajine.

⁷ Predstavnicima ove tipologije su transnacionalne organizovane kriminalne grupe iz Azije (Jamguči-Gumi), Australije (japanske Jakuze) i Italije.

⁸ Reprezentanti ove tipologije su zatvorska banda Dvadesetosmorica iz Južne Afrike, Ziberanova grupa iz Rusije i Italijanska grupa u Nemačkoj.

novi ljudski resursi, jer se od članova zahtevaju nove veštine i znanja. Zbog toga jezgro mora da bude oprezno, jer je opasnost od ubacivanja policijskih službenika u njihove redove realna. Stoga je u njemu i sedište obaveštajnog elementa organizacije, dok su njegovi doušnici brojni i deluju na nižem nivou organizacije.⁹

Kriminalne mreže su labaviji (lako promenljivi) savezi više manjih kriminalnih grupa, koje se okupljaju po kriterijumu lične odanosti saveza. Mreža se obično formira oko „autoritativnih“ pojedinaca posredstvom kojih se i odvija najveći deo aktivnosti mreže. Ona se i reformiše kada je napuste ključni pojedinci. Različite komponente mreže ne moraju blisko da saraduju, a mogu da budu povezane posredstvom nekog trećeg lica ili više drugih ljudi. Lična odanost i veze su od suštinskog značaja za očuvanje mreže i ključne determinante međusobnih odnosa. Kod ovakvog tipa kriminalnog organizovanja nije evidentan naročiti obaveštajni element. Sve informacije se, posredstvom mreže doušnika, slivaju kod vođe grupe.¹⁰

I ostali tipovi kriminalnog organizovanja, pa čak i na nivou manjih kriminalnih grupa, svoje aktivnosti zasnivaju na obaveštajnim informacijama i izvesnim procenama, koje im omogućavaju nesmetano izvođenje kriminalnih aktivnosti i izbegavanje pravde.

3.2. Obaveštajno-bezbednosna delatnost kriminalnih organizacija

Obaveštajno-bezbednosne komponente kriminalnih organizacija se od sličnih struktura terorističkih organizacija razlikuju po prirodi ciljeva: njihov cilj nije ideološko-politički, već je lukrativnog – imovinskog karaktera. Uz to, nisu ni takvog stepena razvijenosti, kao što je slučaj sa terorizmom.

U tom smislu, obaveštajne komponente organizovanog kriminala usmerene su ka omogućavanju sticanja profita, odnosno ka uspostavljanju monopolskog položaja u određenim sektorima kriminalnog tržišta, dok su bezbednosne komponente usmerene ka „pranju novca i izbegavanju pravde“. Imaju ih samo veće kriminalne organizacije, tipa kriminalnih sindikata, kada su podređene vođi (donu, bosu) ili njegovom savetniku (konsiljereu). Kod manjih kriminalnih organizacija i grupa pojedinci ostvaruju izvesne kontakte sa licima iz policije, pravosuđa, političkih partija i privrede, čime dolaze do željenih informacija i podataka koje se slivaju kod vođa grupa.

Kada je reč o bezbednosnim aktivnostima, organizovani kriminal je razvio brojne metode „sticanja prijatelja“, skrivanja od finansijsko-obaveštajnih službi, agencija za suzbijanje korupcije i policijskih službi za suzbijanje organizovanog kriminala, odnosno od metoda koje primenjuju: finansijskih analiza, infiltriranja policijskih službenika u kriminalne redove, tajnog optičkog, audio i video nadzora i primene drugih tzv. specijalnih istražnih metoda, inače modifikovanih metoda obaveštajnih službi. U tom smislu, neretko angažuju stručnjake koji primenjuju protivprislusne mere u objektima u kojima borave, nadziru novoprimiteljne pripadnike kriminalne grupe, peru novac, angažuju plaćene ubice kako bi se „ogradili“ od ubistava protivnika iz kriminalnog miljea ili iz sektora bezbednosti, održavaju sastanke u usamljenim objektima na

⁹ Predstavnik ove tipologije je Meklinov sindikat iz Australije.

¹⁰ Ovakve mreže često nemaju nikakvo ime, te su zbog toga manje poznate javnosti.

zabačenim mestima ili na bučnim javnim mestima sa velikom fluktuacijom ljudi, koriste metode tajne (radio, hemijske i elektronske) komunikacije itd.

U svom radu oslanjaju se na agenturni metod, ne prezajući od korupcije i zastrašivanja (pretnji i ucenjivanja). Ti metodi su podjednako usmereni ka građanima, ka kriminalnom miljeu („saradnicima i konkurenciji“), ali i prema pripadnicima službi bezbednosti. Osim toga, koriste druge brojne obaveštajne metode, poput tajnog opserviranja, optičkog, audio (prisluskivanja) i video nadzora, tajnog praćenja, komuniciranja posredstvom „žive i mrtve“ javke itd. Ovo je naročito izraženo prilikom vršenja pojedinih perfidnijih i opasnijih krivičnih dela, npr., prilikom otmice lica i njihovog oslobađanja uz otkup, ubistava pojedinaca iz redova policije i pravosuđa, pri međusobnim mafijaškim razračunavanjima, pri vraćanju ukradenih vrednih stvari uz otkup itd. U svojim redovima često imaju i stručnjake za visokotehnološki kriminal (kompjuterske krađe, falsifikovanje platnih kartica itd.), pa primenjuju i mnoge metode naučno-tehnološke obaveštajne službe.

Iako to suštinski nisu, njihovi metodi neretko imaju karakteristike terorističkih akata: ubistva podmetanjem eksplozivnih naprava, upotrebom teledirigovanih minskih sredstava, trovanja biološkim i hemijskim sredstvima, otmice, ucene, pretnje itd. Najzad, pojedine kriminalne organizacije tesno saraduju sa terorističkim organizacijama, jer i jedni i drugi nastoje da se bave politikom ili da steknu politički uticaj ne bi li zaštitili svoje ciljeve i interese. Za uspostavljanje i održavanje kontakata zadužene su upravo njihove obaveštajne komponente.

Primeri za to su brojni: atentati na sudije koji su sudili pripadnicima sicilijanske mafije, teroristička „bombaška praksa“ Kartela Medelina radi primoravanja vlade da promeni ekstradicionu politiku itd. (Viotti & Kauppi, 1997, 173–175; Friedrichs, 2008). Suprotno, *N' dragenta*, koja se smatra najmoćnijom svetskom mafijaškom organizacijom ima obaveštajne i finansijske kapacitete da posluje sa vladama. Tvrdi se i da je ona, kroz obaveštajne dijaloge sa arapskom mafijom, posle dvehiljadite godine štitila Italiju od terorističkih napada radikalnih islamista, kao i italijanski kontingent u Iraku, te da je obezbeđivala mogućnost italijanskoj vladi da vrši otkupe – oslobađanje svojih državljana koje kao taoce drže irački teroristi (Mijalković i Đinović, 2008; Mijalković i Bošković, 2009).

Najzad, organizovani kriminal je neretko oslonac i logistika delovanja domaćim i stranim obaveštajnim službama u obavljanju obaveštajnih zadataka i izvesnih „prljavih“ poslova. Raspon angažovanja organizovanog kriminala kreće se od klasičnog prikupljanja obaveštajnih podataka, preko organizovanja ilegalnih ulazaka u zemlju i izlazaka iz nje pripadnicima i saradnicima obaveštajnih službi, obezbeđenja falsifikovanih dokumenata, ustupanje veza i operativnih pozicija u strukturama državne administracije, do nabavke i dostavljanja vatrenog oružja i eksplozivnih naprava za sprovođenje, ili samog sprovođenja subverzivnih aktivnosti obaveštajnih službi (atentati, otmice i sl.). Zbog toga i ne iznenađuje činjenica da su u prošlosti mnogi poznati kriminalci posedovali „službene legitimacije i značke tajnih policija“ (Mijalković, 2009b).

Primeri za to su takođe brojni. Svakako da je jedan od interesantnijih slučaj u kojem je italijanska mafija, preko svojih obaveštajnih i krijumčarskih kapaciteta, uticala na ishod Drugog svetskog rata. Naime, članovi mafijaškog sindikata su po naređenju Lučana

organizovali posebnu službu bezbednosti na njujorškim dokovima, kako bi sprečili infiltraciju špijuna u Ameriku. Istovremeno, mafija je na Siciliji aktivno pomagala iskrcavanje saveznika na ovo ostrvo 1943. godine – služili su kao vodiči kroz težak planinski teren Sicilije i kao efikasna obaveštajna služba za potrebe američke vojske.¹¹

4. Zaključak

„Nagon za samoodržanjem“ primorao je terorističke i kriminalne organizacije da, kao podršku svojim nezakonitim aktivnostima, ali i radi zaštite svojih pripadnika od sankcija kaznenog prava, počnu da primenjuju gotovo iste metode kao i njihovi „najozbiljniji protivnici“ – obaveštajne i bezbednosne službe.

Struktura obaveštajno-bezbednosnih komponenti terorističkih i kriminalnih organizacija neretko podseća na organizaciju obaveštajnih službi. Naime, obaveštajno-bezbednosne komponente terorističkih organizacija imaju svoje sedišta (*pseudocentrala*), svoje ispostave u zemlji i inostranstvu (*pseudocentri*), ćelije koje su angažovane na izvršenju konkretnih zadataka (*pseudopunktovi*) i pojedince koji samostalno deluju (*pseudo-detaširani obaveštajci*). Neretko koordiniraju aktivnosti, razmenjuju podatke ili tesno saraduju sa sličnim komponentama drugih terorističkih organizacija (*pseudo-obaveštajno-bezbednosni sistem*).

Slična je situacija i sa obaveštajno-bezbednosnim komponentama kriminalnih organizacija. Razlika je jedino u tome što su njihove „niže jedinice“ locirane pri ispostavama kriminalne organizacije u drugim mestima, odnosno pri tzv. grupama-satelitima koje su angažovane da za njih rade. Njihov cilj je prvenstveno pridobijanje saradnika iz redova policije, tužilaštva, sudova, odnosno među najvišim nosiocima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, kao i u finansijskim institucijama.

Istovremeno, terorističke i kriminalne organizacije primenjuju izvesne metode koje obaveštajne službe tradicionalno koriste u vršenju redovnih delatnosti, i to obaveštajne, bezbednosne i subverzivne prirode.

Od obaveštajnih metoda, terorističke i kriminalne organizacije pribegavaju tzv. agenturnom metodu, metodu infiltracije u strukture „protivnika“ i metodu tajnog korišćenja tehničkih sredstava. Obrada informacija ima obeležja tzv. obaveštajnog ciklusa, odnosno sastoji se od planiranja i organizovanja obaveštajnog istraživanja, prikupljanja obaveštajnih informacija i podataka, obrade i analize obaveštajnih saznanja i njihovog prezentovanja rukovodstvu nelegalnih organizacija, odnosno njihovim krajnjim korisnicima.

Od bezbednosnih metoda, terorističke i kriminalne organizacije pribegavaju fizičko-tehničkom obezbeđenju određenih ličnosti i objekata, „protivdiverzionoj“ zaštiti, protivprislušnoj zaštiti, „kriptozaštiti“, kontraobaveštajnoj zaštiti korišćenjem „krtica“ u redovima državnih organa, pranju novca, fizičkim likvidacijama (policajaca, sudija, tužilaca, političara itd.), brutalnim kažnjavanjem policijskih doušnika iz sopstvenih

¹¹ Čarls „Laki“ Lučano koji je, bez sumnje, najveći italo-američki gangster koji je živio u Americi, duže od pola veka upravljao je najopasnijom mafijaškom organizacijom – nacionalnim sindikatom zločina koji je zapravo bio konglomerat multietničkih kriminalnih bandi. Sindikat je kontrolisao krijumčarenje alkohola, prostituciju, trgovinu drogom, kokcu, zelenašenje i radničke sindikate. Specijalni tužilac Tomas Djui optužio ga je 1936. godine zbog organizovanja prostitucije, zbog čega je osuđen na kaznu zatvora u trajanju 30 do 50 godina. Pomilovan je 1946. godine, zbog usluga domovini u Drugom svetskom ratu (Vidojević, 2003:87–88).

redova, upražnjavanjem prakse „inicijacije“ (izvršenje teških krivičnih dela) novih članova kako bi se zaštitili od ubacivanja tajnih istražitelja u sopstvene strukture itd.

Najzad, u pogledu subverzivnih aktivnosti, sve terorističke aktivnosti ujedno su i subverzivne. Neke aktivnosti organizovanog kriminala takođe to jesu, dok njihove brojne aktivnosti imaju obeležja subverzija. Upoređujući ih sa subverzivnim aktivnostima obaveštajnih službi, evidentna je njihova sličnost u pogledu upotrebe korupcije, zastrašivanja, pranja novca, likvidacija, akcija „prikriivanja i prebegavanja“, sprovođenja destruktivne psihološko-propagandne delatnosti, podržavanje terorizma od strane organizovanog kriminala, krijumčarenja droge i oružja itd.

Predstavljene deskripcije nedvosmisleno ukazuju na sličnost izvesnih struktura terorističkih i kriminalnih organizacija i metoda koje one primenjuju sa organizacijom i metodima obaveštajnih i bezbednosnih službi. Možda nastojanje terorističkih i kriminalnih organizacija da što efikasnije ostvare svoje namere i da što veštije „izbegnu pravdu“, nije jedini razlog njihovog pribegavanja metodama obaveštajnih službi; možda je razlog taj što su mnoge od ovih ilegalnih organizacija upravo i osnovale ili na različite načine podržale baš obaveštajne službe. U tom smislu, „efekat bumeranga“ simbolično predstavljen kao „onaj protiv koga se boriš efikasno koristi metode kojima si ga ti podučio“ zahteva stalno stručno usavršavanje obaveštajnih i bezbednosnih metoda obaveštajnih službi.

5. Literatura

- Albanese, J. S. (2000). The Causes of Organized Crime. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, vol. 16, 4, Thousand Oaks, pp. 409–423.
- Assesing Transnational Organized Crime: Results of A Pilot Survey of 40 Selected Transnational Organized criminal groups in 16 Countries (2002). Vienna: Centre for International Crime Prevention, United Nations Office at Vienna.
- Bajagić, M. (2004). Obaveštajna aktivnost i spoljna politika – studija slučaja SAD. Beograd: VŠUP.
- Bošković, G. i Mijalković, S. (2008). Dominantni modeli kriminalnog organizovanja. *Nauka – Bezbednost – Policija, 1*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, str. 79–101.
- Vidojević, M. (2003). *Mafia – kratka istorija američke i ruske mafije*. Beograd: samostalno autorsko izdanje.
- Viotti, P. R. & Kauppi, M. V. (1997). *International Relations and World Politics – Security, Economy, Identity*. New Jersey: Prentice Hall.
- Ignjatović, Đ. (1998), *Organizovani kriminalitet (drugi deo)*. Beograd: Policijska akademija.
- Kaplan, J. (2008). *Terrorist Groups and the New Tribalism*. London: Routledge.
- Koršunova, O. N. (nauč. red. 2003). *Prestuplenija terrorističeskoju napravlennosti*. Sankt-Peterburg: IŖridičeskiŭ centr Press.
- Martin, G. (2006). *Understanding Terrorism – Challenges, Perspectives, and Issues*. London–New Delhi: Sage Publications, Thousand Oaks.
- Mijalković, S. i Đinović, R. (2008). Simbioza organizovanog kriminala, terorizma i politike na Kosovu i Metohiji kao izazov i pretnja nacionalnoj i regionalnoj bezbednosti. *Kosmet – Gordijev čvor* (prir. Ćirić, J.). Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 167–192.
- Mijalković, S. (2009). *Nacionalna bezbednost*, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

- Mijalković, S. (2009): Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbednosti. *Bezbednost, 1-2*, Beograd: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, str. 119–132.
- Mijalković, S. i Bošković, G. (2009). Pranje novca i finansiranje terorizma. *Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija*, Sarajevo: Internacionalna asocijacija kriminalista, str. 293–302.
- Milašinović, R. (1981). Tajne paralele – obaveštajna služba u međunarodnim odnosima. Beograd: 4. jul.
- Milašinović, R. (1984). *CIA, moć i politika*. Zagreb: Birotehnika.
- Milošević, M. (2001). *Sistem državne bezbednosti*. Beograd: Policijska akademija.
- Milošević, M. (2003). *Organizovani kriminal*. Beograd: Službeni list SCG.
- Milošević, M. (2005). *Odbrana od terorizma*. Beograd: Svet knjige.
- Đorđević, O. (1987). *Osnovi državne bezbednosti*. Beograd: VŠUP.
- Ness, C. D. (ed. 2008). *Female Terrorism and Militancy – Agency, Utility and Organization*. London: Routledge.
- Savić, A. (2007). *Nacionalna bezbednost*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Stajić, LJ. (2003). *Osnovi bezbednosti*. Beograd: Policijska akademija.
- Terrorists Organizations – Interdicting Terrorists Organizations*, US Department of State, Diplomatic Security Service, Antiterrorism Assistance Program, Lesson No 4, April 2004.
- Friedrichs, J. (2008). *Fighting Terrorism and Drugs – Europe and International Police Cooperation*. London: Routledge.
- Combs, C. C. (1997). *Terrorism in the Twenty-First Century*. Upper Saddle River: Prentice Hall, Inc.
- Šikman, M. (2006). *Terorizam – aktuelni i mogući oblici*. Banja Luka: VŠUP.
- Škulić, M. (2003). *Organizovani kriminalitet*. Beograd: Dosije.

INTELLIGENCE STRUCTURES OF TERRORIST AND CRIMINAL ORGANIZATIONS

SUMMARY

Tendencies of terrorist and criminal organizations towards both greater efficiency in the realization of criminal intentions and protection from prosecution organs and criminal law sanctions made them create certain 'intelligence-protective components' within their structures. These components often have numerous characteristics of traditional intelligence services with regards to organization, whereas their activity is highly reminiscent of the classic intelligence, security and subversive activity of intelligence and security services. In a word, illegal organizations started to use their leading opponents' - intelligence services' - organizational and methodical principles. Thus the intelligence phenomenon is noted with both terrorist and criminal organizations, together with certain differences and characteristics that stem from the ideology, motives, scope, material-technical means and various aspects of support to their activities.